

**Nationell strategisk plan för fiskerinäringen
inom landskapet Åland 2007-2013**

***Beredningsunderlag för fiskpartihandel
och –förädling***

FÖRORD

Enligt förslaget till Rådets förordning om Europeiska fiskerifonden, som skall ligga till grund för beviljande av strukturstöd till fiskerinäringen under perioden 2007-2013, skall medlemsstaterna uppgöra en nationell strategisk plan samt ett operativt program för perioden ifråga. Ålands landskapsregering har den 9 december tillsatt fyra sektorvisa sakkunniga beredningsgrupper med uppdrag, att för de olika sektorerna inom fiskerinäringen sammanställa underlag för dessa två dokument, inkluderande en beskrivning av dagsläget inom näringen, näringens utveckling och centrala problemområden, förslag till en framtidsvision för näringen samt olika åtgärds- och prioriteringsområden.

Planeringen av strukturprogrammet skall vara baserad på ett partnerskap mellan förvaltningsmyndigheten och olika berörda aktörer och intressenter. Beredningsgruppen består av representanter från näringslivet samt landskapsförvaltningen och utför uppdraget under ledning av en politisk referensgrupp. Beredningsgruppernas slutrapport skall enligt landskapsregeringens beslut vara färdig före utgången av januari månad för strategiplanens del samt före utgången av april för det operativa programmets del.

De olika beredningsgruppernas faktaunderlag och förslag samordnas och sammanställs av landskapsregeringens fiskeribyrå till ett förslag för slutligt godkännande av landskapsregeringen, inkluderande beslut om remissrunda till alla berörda intressenter. Den åländska delen av strukturdokumentet inkluderas som en självständig del av motsvarande strategiplan och operativt program för hela Finland. Det operativa programmet skall godkännas av EU-kommissionens medan strategiplanen endast kommer att diskuteras med kommissionen.

Beredningsgruppen har utfört sitt uppdrag huvudsakligen utgående från de riktlinjer som finns i kommissionens förordningsförslag och ett EU-seminarium våren 2005 samt tidigare strukturprogram och även bekantat sig med motsvarande strategiplan för övriga delar av landet samt Sverige.

Beredningsgruppen har härmed fullgjort den första delen av sitt uppdrag och överlämnar härmed sin slutrapport till Ålands landskapsregering. Gruppens är enhällig i sitt förslag.

Mariehamn den __ / __ 2006

Olof Karlsson, ordförande
LR/fiskeribyrån

Ulf Lindvik, sekreterare
LR/fiskeribyrån

Timo Vetriö
Chips Food

Berit Metsik-Rosenqvist
Käringsund Fisk Ab

Mikael Engblom
Enklinge fiskprodukter

Tom Karlsson
LR/fiskeribyrån

1. ALLMÄN BESKRIVNING AV SEKTORN

1.1. Dagsläget och utvecklingen inom sektorn

Inom landskapet finns för tillfället ett medelstort företag samt fem mindre företag som bedriver partihandel med och i varierande grad förädling av fisk. Därtill finns det tre företag som köper/säljer fisk (oförädlad) ett tiotal yrkes-/binäringsfiskare med småskalig förädling för försäljning på den lokala åländska marknaden samt för några av dessa även vid olika större marknadsarrangemang i Finland.

Sektorn sysselsätter direkt uppskattningsvis ca 100 personer på heltid och omsätter ca 45 miljoner euro per år. Industriell framställning av foder finns inte på Åland.

Inom landskapet finns det dessutom 13 fiskodlingsföretag som marknadsför sin egen produktion av främst regnbågslox men även i viss mån sik. Fisken förädlas inte av dessa företag utan säljs i regel hel, färsk, isad. En del av fisken säljs till åländsk fiskhandels-/förädlingsföretag. Några av fiskodlingsföretagen (4) köper och säljer även fjällfisk i mindre omfattning.

De viktigaste fiskarterna inom förädlingssektorn är regnbåge, sik, gös, lax, abborre och gädda samt i viss mån strömming. De viktigaste förädlade produkterna är filé, varm- och kallrökt fisk, gravad fisk, olika typer av konsument- och storköksförpackningar, hel- och halvfabrikat av typen fiskbullar och biffar samt olika inläggningar av strömming och vassbuk.

Den åländska fiskhandeln köpte år 2005 in totalt ca 380 ton fisk (exklusive industriströmming) från åländska yrkes- och binäringsfiskare. Inköpsvolymerna har under de senaste tio åren varit relativt stabil, men volymerna av främst strömming och lax har tidvis varit avsevärt större. Förstahandsvärdet på fisken uppgick år 2005 till ca 1 milj. euro. Siffrorna inkluderar även fisk som förmedlas vidare oförädlad men däremot inte importerad råvara eller åländsk odlad fisk.

Från de åländska fiskodlingarna köps uppskattningsvis ca 800 ton upp av åländsk handel och förädlingsindustri.

Därtill hanterar fiskhandeln och förädlingsindustrin importerad fiskråvara, vilken beräknas uppgå till ca 5.700 ton, främst odlad lax och regnbåge, sik, makrill och sill.

Det åländska fiskets småskalighet, geografiska splittring och stora säsongsvariationer har medfört att den odlade fisken i hög grad utgör ryggraden för fiskhandel- och förädlingssektorn samt även medfört behov och beroende av importerad råvara för att trygga jämn verksamhet året runt. Det krävs tidvis dock även importen av odlad fisk, vilket är en följd av otillräckliga odlingsvolymerna inom landskapet samt tidvis något fördelaktigare prisbild jämfört med åländsk råvara.

Det kan konstateras, att det i hög grad saknas detaljerade uppgifter om fiskflödena som helhet inom landskapet bl.a. som grund för bedömning av råvarutillgången (egen/import), förädlingsgraden samt det mervärde som skapas via handel och förädlingsindustri.

Handel och förädlingsverksamheten är i huvudsak inriktad på den finländska marknaden eftersom den åländska närmarknaden är mycket begränsad. Export av främst förädlade produkter (Sverige, Baltikum-Ryssland, norra Europa) förekommer även i mindre omfattning. Ryssland har hösten 2005 infört förbud mot import av fisk/fiskprodukter från

Åland, med hänvisning till den rådande fisksjukdomssituationen i landskapet, vilket i viss mån har utgjort/utgör en begränsade faktor för denna sektor.

Situationen inom denna sektor har varit relativt stabil och med god lönsamhet. Under de två tidigare programperioderna (1995-1999 och 2000-2006) har det beviljats totalt ca 1,72 miljoner euro i strukturstöd för 83 olika projekt/investeringar inom handel och förädling. Stödandelen var i medeltal 37 %, vilket innebär att näringen själv investerat ca 2,8 miljoner i olika investeringar och utvecklingsprojekt. Enligt finansieringsplanen hade det reserverats totalt 2,55 miljoner € för denna sektor av fiskerinäringen, vilket ger en nyttjandegrad på ca 67 %.

2. DEN FRAMTIDA UTVECKLINGEN

2.1. Allmänt

I ett bredare perspektiv styrs utvecklingen av hela fiskerinäringen i allt högre grad av marknadskrafterna, inkluderande en allmän internationalisering/globalisering, förändringar av konsumtionsvanorna m.m. Urbaniseringen har medfört att husbehovsfisket minskat och konsumenterna kräver allt längre förädlade produkter av hög kvalitet. Fisk och fiskprodukter värdesätts även högre i storkök och restauranger som lätt och hälsosam mat. I offentliga inrättningar är dock möjligheterna att köpa fiskprodukter av högre värde starkt begränsade på grund av allmänna sparkrav inom den offentliga sektorn.

Detta ställer nya krav på fiskerinäringen som helhet för att man skall kunna bibehålla marknadsandelar och lönsamhet. Kraven på hög kvalitet, jämna leveranser och brett utbud är svåra att leva upp till och förutsätter ofta större enheter och/eller utökat arbete, specialisering mot nischprodukter etc. Den växande andelen importerad fisk på den för Åland viktigaste finländska marknaden har både positiva och negativa konsekvenser. Dels ökar konkurrensen och prisutvecklingen kan påverkas negativt, dels medför det trygghet och förbättrade möjligheter för partihandeln och förädlingsindustrin att ta emot och sälja även åländsk fisk.

Kraven från samhällets sida ökar i form av hållbar utveckling, etiska och moraliska aspekter, hygien och hälsoaspekter, miljöhänsyn, konkurrens mellan olika intressegrupper m.m. Det kan och har medfört mera och delvis strängare regler och bestämmelser.

Åland har i detta sammanhang på grund av sin litenhet delvis svårt att hävda sig. Då näringen är liten och antalet företag/företagare är litet kan det vara svårt att hitta de som har vilja och förmåga samt resurser att utvecklas i takt med eller gärna ett steg före de förändrade verksamhetsförutsättningarna.

Det kräver att litenheten och småskaligheten vänds till en fördel där man utnyttjar möjligheten till regionalt anpassade lösningar, inkluderande även lagstiftning, regelverk och annat myndighetsutövande samt bättre utvecklat samarbete mellan och inom de olika sektorerna.

De ökade kraven från samhällets sida och marknaderna förutsätter större och bredare kunskap hos företagen och de enskilda näringsidkarna samt ett långsiktigt företagsmässigt tänkande.

2.2. SWOT-analys

<u>Styrkor</u> <ul style="list-style-type: none">- fisk är ett uppskattat tryggt och hälsosamt baslivsmedel,- efterfrågan på fisk är god och stabil,- nära till råvarorna och stora marknader,- i regel livskraftiga och underutnyttjande lokala fiskbestånd,- relativt stor produktion av odlad fisk,- relativt välutvecklad infrastruktur,- god standard på utrymmen och teknik,- stora marknader i närområdena	<u>Svagheter</u> <ul style="list-style-type: none">- liten egen närmarknad,- liten export (utanför Finland),- relativt låg förädlingsgrad för vissa arter,- småskalig, geografiskt splittrad råvarutillgång på grund av stora fångstfluktuationer,- svag nyrekrytering av företagare,- låg status som yrke, svårt att hitta personal,- bristfällig organisering outvecklat samarbete internt & externt,- små vinstmarginaler,- höga arbets- och verksamhetskostnader,- logistikproblem- ”svag” bransch (jmf jordbrukssektorn)
---	--

<u>Möjligheter</u> <ul style="list-style-type: none">- utvecklad marknadsföring och produktutveckling mot special-/nischprodukter,- förbättrat samarbete mellan och inom sektorerna,- innovationer och nytänkande,- funktionella livsmedel (hälsoaspekter),- ökad förädlingsgrad,- nya arter (vildfångad och odlad),- information och attitydförändring (bättre uppskattning/pris för inhemsk fisk),- utvecklad logistik (bl.a. bättre transporter till Stockholm),- reglering av fiskhandeln (enhetliga regler för att få sälja/köpa fisk), auktorisering,- mera fokus på fisk som livsmedel,	<u>Hot</u> <ul style="list-style-type: none">- ökad internationell konkurrens (lågkostnadsländer, Baltikum, Polen),- negativ kostnadsutveckling,- strängare hygien- och miljökrav,- oseriös/ojämlig konkurrens från småskalig hemförädling och direktförsäljning- bristande råvarutillgång (bl.a. pga sälskador),- osäker framtid för fiskodlingssektorn,- ökad central reglering/styrning på EU-nivå som inte beaktar regionala särdrag,- miljögifter/främmande ämnen
--	--

3. MÅLSÄTTNINGAR, RIKTLINJER OCH PRIORITERINGAR

3.1. Allmänna mål

Landskapsregeringen avser att genom olika utvecklingsåtgärder, samt offentlig medfinansiering av dessa och i samarbete med näringen eftersträva följande långsiktiga övergripande mål:

- Goda och långsiktiga verksamhetsförutsättningar för ekonomiskt lönsam företagsverksamhet,
- mångsidigt och effektivt nyttjande av råvaruresurserna,
- marknads- och konsumentanpassad verksamhet,
- utökat samarbete mellan aktörerna inom branschen samt gentemot myndigheterna,
- mervärde genom ökad förädling och profilering,
- bättre image och status för näringen,
- kompetenshöjning inom branschen,

3.2. Framtidsvision

Åländsk fisk är ett uppskattat, tryggt och hälsosamt livsmedel.

Fiskhandeln och –förädlingsindustrin inom landskapet är en lönsam och attraktiv bransch som är internationellt konkurrenskraftig och som kan erbjuda ett jämnt och mångsidigt utbud av produkter av hög kvalitet baserad på lokalt närproducerad fiskråvara.

3.3. Sektorspecifika mål och prioriteringar

Den övergripande målsättningen med de åtgärder som finansieras är att skapa en lönsam och konkurrenskraftig företagsverksamhet inom fiskförädling och –handel. En grundläggande förutsättning är att tillgången på råvara av god kvalitet tryggas året runt, vilket kräver åtgärder inom såväl fisket som vattenbruket.

Fiskförädling och handel bör ses som en viktig del av produktion av livsmedel (både baslivsmedel och profilerade special/delikatessprodukter) inom landskapet för såväl egen konsumtion som export. Verksamheten skall vara ekologiskt, ekonomiskt och socialt hållbar samt återspegla marknaderna och konsumenternas behov, krav och förväntningar. De livsmedel som produceras skall uppfylla kraven på spårbarhet, hög kvalitet i ett brett perspektiv innefattande hållbarhet, etiska aspekter, hygien, livsmedelskvalitet, trygghet, näringsinnehåll m.m.

Tillgången till lokalt producerad råvara är en grundförutsättning för den åländska fiskpartihandeln och –förädlingsindustrin. Det är av avgörande betydelse att inom landskapet bibehålla produktionen av odlad fisk, med jämna förutsebara och tillräckligt stora volymer året runt som stomme för verksamheten. Produktutbudet bör för den odlade fisken breddas till andra arter än endast regnbågslox. Tillgången till vildfångad fiskråvara bör även tryggas och förbättras genom bl.a. vidare utveckling av infrastrukturen och utökat samarbete inom fiskarkåren och med vattenägarna.

Målsättningen är att så långt som möjligt höja förädlingsgraden för såväl vild som odlad fisk samt profilera produkterna (närproducerat, kvalitets- och miljömärkning m.m.) för att skapa mervärde. Marknaderna bör anpassas till det säsongartade utbudet/tillgången på olika fiskarter samtidigt som man eftersträvar att bredda och förbättra nyttjandet av fiskeresurserna (skapa småskaligt strömmingsfiske, outnyttjade arter, bredare utbud av odlingsarter – sik, röding ...).

Uppmärksamhet bör även fästas vid rationalisering och effektivisering av processvatten samt avfallshanteringen (sortering/komprimering/återvinning), vilka utgör en betydande kostnadspost för branschen. Även transportkostnaderna samt förbättrad logistik är centrala problemområden.

Målen, åtgärderna och prioriteringarna för den åländska fiskhandeln och förädlingsindustrin är i hög grad samma som för övriga delar av landet, varför det är motiverat att eftersträva samarbete t.ex. i form av större riksomfattande utvecklingsprojekt även beaktande att Finland även framdeles bedöms utgöra den viktigaste marknaden för åländsk fisk och fiskprodukter.

Inom fiskhandeln och –förädlingsindustrin är det ändamålsenligt att genom investerings- och utvecklingsstöd befrämja ett mångsidigt nyttjande av åländska fiskråvaror, höja förädlingsgraden och befrämja kvalitets- och produktutveckling (inklusive nyttjande av biprodukter) samt konsumtionen av och efterfrågan på åländsk fisk genom information och attitydpåverkan, bl.a. rörande hälsoaspekterna kring fisk som livsmedel. Även ny teknik och miljöförbättrande åtgärder beviljas stöd.

Under programperioden bör faktaunderlaget för sektorn förbättras bl.a. i avseende på flödet av fisk inom landskapet, förädlingsvärde, råvarutillgång och –nyttjande, bl.a. som mätetal/indikatorer för de utvecklingsåtgärder som vidtas. Arbetet görs i samråd mellan myndigheterna och näringen. Såväl köpare som säljare av fisk bör såvitt möjligt vara registrerade/auktoriserade och följa samma regler i avseende på hygien- och andra myndighetskrav.

Mål:

- verksamheten bedrivs på lönsamt sätt utgående från marknadens behov och förväntningar,
- den åländska fiskråvaran distribuera via etablerade registrerade (auktoriserade) fiskuppköpare,
- en möjligast stor andel av den inom landskapet fångade och odlade fisken förädlas på Åland,
- bättre kunskapsunderlag om fiskflöden, förädlingsgrad och -värde

Indikatorer:

- verksamhetens lönsamhet samt sysselsättande effekt
- produktionens volym och värde (omsättning)
- förädlingsgrad och förädlingsvärde
- minskningen av verksamhetens miljöbelastning

Tyngdpunktsområden:

- EFF-stöd beviljas i första hand för:
 - o Ökad förädlingsgrad av åländsk fiskråvara

- Nya förädlade produkter
- Ny teknologi och innovationer
- Ökad information och attitydbefrämjande åtgärder
- Investeringar och åtgärder som befrämjar ny miljövänlig teknik,
- Kollektiva samarbetsprojekt rörande information om fisk, fiskhantering, fisk som livsmedel, marknadsföring m.m.